

πραξικόπημα: το αποκορύφωμα και το τέλος μιας παραδοσιακής πολιτικής πρακτικής

γιώργος νικολάου λιλλήκας

Στην ιστορία οι κρίσεις δεν υπόκεινται στους μεταφυσικούς νόμους της θεομηνίας όσο κι αν η λαϊκή δεισιδαιμονία (έκφραση της άγνοιας και της θρησκευτικής επικράτησης) και οι επίσημοι ιστορικοί (εκφραστές της αστικής ιδεολογίας του ανιστορισμού) επιθυμούν να τις παρουσιάσουν σαν τέτοιες, χωρίς ενδογενείς αιτίες με χρονική και ιστορική συνέχεια και συνοχή. Και οι δυο αυτές σχολές στρέφουν το ενδιαφέρον προς εξωγενείς παράγοντες και αποφεύγουν κάθε δομική προσέγγιση της κοινωνίας που βρίσκεται σε κρίση, με πλήρη «αφαίρεση» του κοινωνικού στοιχείου ή με απλές αναφορές σε πολιτικά πρόσωπα ανάγοντας έτσι το ρόλο τους σε απόλυτο ιστορικό παράγοντα.

Αναμφισβήτητα το πραξικόπημα της 15ης Ιούλη 1974 είναι μια κρίσιμη τομή στη σύγχρονη ιστορία και πολιτική ζωή της Ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου. Οι παράγοντες που το προκάλεσαν ή που οδήγησαν καλύτερα σ' αυτή τη μορφή έκφρασης της πολιτικής αντίθεσης είναι πολλοί και διάφοροι. Οι επιπτώσεις του είναι βαθιές και διαρκείς. Πέραν όμως από τα αισθητά και ορατά βιώματα, υπήρξαν κι ορισμένες μεταμορφώσεις στη πολιτική πρακτική. Έτσι δεν θ' ασχοληθεί το άρθρο τούτο, ούτε με τες εξωτερικές επεμβάσεις και προδοσίες, ούτε με τες ανθρωπιστικές πτυχές της Τουρκικής εισβολής που το ακολούθησε. Ο στόχος του σημειώματος αυτού δεν είναι ούτε να καταδικάσει ορισμένες καταστάσεις (επιστημολογικά είναι καιρός να ξεπεραστεί το Χριστιανικό σύμπλεγμα που στενεύει τη κριτική σκέψη στη λανθασμένη μεταφυσική ηθική διαλεκτική μεταξύ του καλού και του κακού), ούτε να εξυμνήσει ορισμένα αισθήματα εθνικισμού (κάτω από τη μορφή του πατριωτισμού) που πηγάζουν από χρεοκοπημένες ιστορικομυθικές παραδόσεις. Είναι απλά και μόνο μια προσπάθεια να κατανοηθεί μια εξελικτική εσωτερική πορεία.....

Εδώ όμως είναι ανάγκη να γίνει μια διευκρίνηση για την επιλογή της «πολιτικής πρακτικής» σαν αντικείμενο και εργαλείο προβληματισμού αντί της «ιδεολογίας». Η ιδεολογία είναι η αφηρημένη σε εννοιολογικά σχήματα λόγου αντιπροσώπευση και απεικόνιση των υπαρχόντων παραγωγικών σχέσεων. Παρά το ότι είναι μια ψευδαίσθηση που αντιστρέφει τη πραγματικότητα, μπορεί και επενεργεί πάνω στη κοινωνική πραγματικότητα μέσα από νομικές ή άλλες διαδικασίες. Η επίδραση όμως αυτή επιτελείται μακροπρόθεσμα και μπορεί και πρέπει να ληφθεί υπ' όψη από τους ιστορικούς για εξέταση ιστορικών περιόδων μέσης διάρκειας(1). Η πολιτική πρακτική άμεσα συνδεδεμένη τόσο με τες κοινωνικές σχέσεις όσο και με την ιδεολογία, ξεφεύγει εντούτοις από την επιμέρους αφηρημένη σφαίρα της πολιτικής και επιδρά άμεσα σαν «πράξη» (μέσα από μορφές που σχετίζονται τόσο με τες παραγωγικές σχέσεις όσο και με το συσχετισμό των πολιτικό-κοινωνικών δυνάμεων) στες πολιτικές εξελίξεις μιας μικρής ιστορικής περιόδου, μέσα στην οποία και μόνο μπορεί να εξεταστεί.

σκιαγράφηση του χώρου των αντιφάσεων και των παραδόξων του

Η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν μια αλημιστική δημιουργία. Λίγο πολύ οι συνθήκες μέσα από τες οποίες αναδύθηκε (σαν ένα ιδανικό πολιτικό νεθέλημα αντίθετο του αισθητικού ιδανικού ομορφιάς

της Αφροδίτης που αναδύθηκε στον ίδιο χώρο) είναι σ' όλους γνωστές. Συνταγματικά «θεσμοποιήθηκε η διαλεκτική της μισαλλοδοξίας» με τη δομοποίηση και νομιμοποίηση της διαιρετικής πολιτικής και ιδεολογίας.

«Η πολιτική ζωή της Κυπριακής Δημοκρατίας οικοδομήθηκε... πάνω στην αντίφαση μιας απόπειρας δημιουργίας συνεκτικού πολιτικού σχήματος που αδιαφόρησε απέναντι στην οργανική ένταξη στο πολιτικό βίο του τόπου, του στοιχείου εκείνου, το οποίον, αποτελούσε τη συνοχή και την ενότητα της εύθραυστης πολιτείας»(2). Αυτή η σωστή διαπίστωση που αφορά την οργανική συμμετοχή της Τουρκοκυπριακής κοινότητας στη δημιουργία και πολιτική ζωή του Κυπριακού Κράτους, πρέπει να συμπληρωθεί με τη θεώρηση ενός ακόμα, του κύρια «στοιχείου συνοχής»: Τη θεώρηση του Κύπριου πολίτη (ακόμα και του ατόμου σαν κοινοτικό μέλος) στη διαδικασία συγκρότησης μιας αντιπροσωπευτικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας η οποία από τη φύση της απαιτεί τη θεληματική και συμβολική παραχώρηση ενός τουλάχιστον μέρους της κυριαρχίας (*souveraineté*) από μέρους του πολίτη στους κοινοβουλευτικούς θεσμούς του Κράτους, μέσα από εκλογικές διεργασίες και ιλλουσιονιστικές μορφές συμμετοχής στη πολιτική ζωή είτε σαν μέρος της πλειοψηφίας είτε σαν «απαραίτητο» στοιχείο αντιπολίτευσης.

Από Ελληνοκυπριακής πλευράς «το Ανεξάρτητο Κράτος ούτε επεδιώχθη ούτε αγαπήθη»(3). Αυτό το οργανικό αίσθημα εχθρότητας και αποβολής προς το Ανεξάρτητο Κράτος σαν κάτι το ξένο προς το συμβολικό σώμα που δημιούργησαν οι «εθνικοί πόθοι» και στόχοι της ΕΟΚΑ, κατείχε τόσο τους πολιτικούς ηγέτες και αγωνιστές της ΕΟΚΑ, όσο και πολιτικές οργανώσεις ιδεολογικά αντίθετες με τον εθνικισμό. Συχνά θεωρήθηκε επίσημα (μέσα από πολιτικούς λόγους των ιθυνόντων) και αντιμετωπίστηκε σαν μεταβατικό στάδιο (όπως η Σταύρωση) προς την «ολοκλήρωση των εθνικών πόθων» (την Ανάσταση).

Για την Τουρκοκυπριακή ηγετική και εθνικιστική πλευρά, τα πράγματα παρουσιάζονται πιο πολύπλοκα. Η εμμονή τους στη πιστή και κατά λέξη εφαρμογή των συνταγματικών προνοιών δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το Ανεξάρτητο Κράτος με τη συγκεκριμένη μορφή θεωρείτο σαν τελικό και αμετάβλητο. Η ανακάλυψη Τουρκικού πλοιαρίου που μετέφερε όπλα πριν ακόμα την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας όπως επίσης και η οργανωμένη βάση σχεδίου δράση ενόπλων Τουρκοκυπριακών ομάδων κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών συγκρούσεων το Δεκέβρη του '63 αφήνουν να σκιαγραφηθεί μια άλλη αντίληψη συνταγματικής διακυβέρνησης, με τη πιθανότητα εκμετάλλευσης του αντιφατικού συντάγματος που εδιέπετο από πνεύμα ενιαίου κράτους με ομοσπονδιακές πρόνοιες. Το σχέδιο για μεταβολή της της γεωγραφικής βάσης του δημογραφικού στοιχείου όπως φαίνεται σ' ένα Τουρκικό έγγραφο της 14ης Σεπτέμβρη '64, πείθει για την ύπαρξη διαιρετικών επιλογών...(4). Ο Ορχάν Μεντέρογλου σε ομιλία του στις 17 Δεκέβρη του 1961 αναφερόμενος στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, μιλά για «ημιτελή» απελευθερωτικό αγώνα των Τουρκοκυπρίων.(5) Η έννοια του «μεταβατικού σταδίου» δεν υπήρχε μόνο στα έγγραφα της ΕΟΚΑ και των Εθνικιστών της Ελληνοκυπριακής κοινότητας. Σε τουρκικό έγγραφο που κατασχέθηκε το Γενάρη του '64, γίνεται μνεία στις συμφωνίες τις οποίες χαρακτηρίζει σαν «μεταβατικό στάδιο».(6)

Φυγόκεντρες και αντιφατικές καταστάσεις αποτελούσαν τη κορυφή και τη βάση του όλου δημιουργήματος. Η νομική σχηματοποίηση της ιστορίας των τελευταίων 30 περίπου χρόνων απαιτούσε κοινή πολιτική θέληση και συνείδηση, τόσο από τις ηγεσίες όσο και από το λαό (όλων των κοινοτήτων), για να μπορέσει να επιβιώσει, και να λειτουργήσει (ελλειμματικά μεν αλλά μ' ενθαρρυντικό χαρακτήρα) ή νεαρή Κυπριακή Δημοκρατία.

Αντί αυτού όμως οι πρώτες εκλογές έφεραν στην εξουσία, ηγέτες αντίανεξαρτιακούς. Εθνικιστές με ιδεώδη και ιδανικά εξωγενή και καταλυτικά. Η πιστή προσήλωση στις «Μητέρες Πατρίδες» έμπαινε υπεράνω της αναγκαιότητας μιας ρεαλιστικής συμβιβαστικής συνύπαρξης. Ένα κράτος γεμάτο

συνταγματικές έριδες είχε για κυβερνήτες ανθρώπους που δεν πίστευαν στο λόγο ύπαρξης του.

Σ' αυτό προστίθετο και η δυσπιστία και καχυποψία που καλλιεργήθηκε από τους πολιτικούς στόχους των Ελληνοκυπρίων Εθνικιστών και τακτική της ΕΟΚΑ, τη διαιρετική στρατηγική των Άγγλων και την Εθνικιστική ιδεολογία που εμφανίζεται σ' οργανωμένη μορφή στη Τουρκοκυπριακή κοινότητα στες αρχές της δεκαετίας του '50.(7) Οι διακοινοτικές συμπλοκές του '58 σημάδεψαν τη μισαλλοδοξία, που πλανιόταν σε ασύλληπτα (για το λαό) πεδία των πολιτικών ιδεολογιών κι εμφανίζονται με τη διαλεκτική συνθηματολόγηση «Ένωση» — «Ταξίμ».

Εντελώς παρενθετικά και μόνο για ολοκλήρωση της εικονογράφησης του ιστορικού χώρου, θα πρέπει να σημειωθεί και ο επεμβατικός ρόλος των Κυβερνήσεων των Εγγυητριών δυνάμεων, πριν και μετά την Ανεξαρτησία. Οι εισαγόμενοι Εθνικισμοί που έχουν την πηγή τους σε πολιτικό-γεωγραφικά άλλους χώρους (σ' αυτό έγκειται και η μυθική δύναμη επιρροής τους) καλλιεργούνται έντεχνα και επικρατούν εύκολα χάριν της απουσίας ενός άλλου εγχώριου εθνικισμού ή πατριωτισμού.

η καπετανίστικη πολιτική πρακτική η η πολιτική πρακτική των Western

Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι στο πνεύμα και στις δομές της ένα Αστικό Κοινοβουλευτικό σύστημα. Το είδος της διακυβέρνησης της χαρακτηρίζεται σαν Προεδρική Δημοκρατία. Τόσο οι εσωτερικές συνθήκες όσο και τα ιδεολογικό-πολιτικά συστήματα των χωρών που σκηνοθέτησαν το Κυπριακό Σύνταγμα δεν επέτρεπαν μιαν άλλη μορφή πολιτικής εξουσίας.

Έχουν αναφερθεί πιο πάνω ορισμένα χαρακτηριστικά της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Όμως στη Κύπρο από τες πρώτες στιγμές της Δημοκρατίας μια εξωκοινοβουλευτική οργανωμένη μορφή πολιτικής έκφρασης παρουσιάζεται στενά συνδεδεμένη με το θρησκευτικό μυστικισμό και το συνωμοτικό ορκωμοσιακό τρόπο υπηρετήσης σκοπών και καθηκόντων. Σ' αυτού του είδους τες οργανώσεις τα συνηθισμένα γνώρισμα του πολίτη είναι άτοπα. Όσο νοητά είναι τα καθήκοντα άλλο τόσο αδιανόητα είναι τα δικαιώματα και οι έννοιες της συμμετοχής στες διαδικασίες λήψης των αποφάσεων. Η κάθετη οργανική δομή επιβάλλει τη χωρίς αμφισβήτηση αποδοχή του αρχηγού. Πρόκειται για χαρισματικό ηγέτη(8) και στη προκειμένη περίπτωση για δυναμικό αρχηγό «δοκιμασμένο» και «επιβεβλημένο» από τες ηρωικές του πράξεις στο πρόσφατο παρελθόν σαν «καπετάνιος» της ΕΟΚΑ... Αυτό το φαινόμενο του «χαρισματικού ηγέτη» παρατηρείται και στα ανώτατα αξιώματα του Κράτους, με τη διαφορά ότι αποτελεί αναφορικό σύνθημα προβολής και επιβολής στην εκλογική αναμέτρηση, σε συνδυασμό με νομιμοποιητικές αναφορές στην Εθναρχική παράδοση.

Τέτοιες μορφές πολιτικής έκφρασης αποτελούσαν τα λεγόμενα «καπετανάτα», στην Ελληνοκυπριακή κοινότητα, Ενώσεις και Συνδέσμοι Αγωνιστών, που παρουσιάστηκαν τα πρώτα χρόνια και το Εθνικό Μέτωπο και η ΕΟΚΑ β' που παρουσιάστηκαν πιο ύστερα. Στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα ανάλογη οργάνωση είναι η TMT. Για λόγους όμως έλλειψης στοιχείων (τόσο για την προπολεμική όσο και για την μεταπολεμική περίοδο της Δημοκρατίας) η οργάνωση της TMT και οι επιπτώσεις του πραξικοπήματος-εισβολής, πάνω στην πολιτική ζωή των Τουρκοκυπρίων δεν θ' αποτελέσουν αντικείμενο συστηματικής ανάλυσης.

Η πρώτη τέτοια οργάνωση εμφανίζεται λίγους μόνο μήνες μετά την υπογραφή των συμφωνιών. Η εμφάνιση του Κυπριακού Εθνικού Μετώπου (γνωστού σαν KEM), έγινε με ένα σχέδιο δολοφονίας του Μακαρίου όπως ανακοινώθηκε στες 14 Αυγούστους του 59 από το ΡΙΚ και που ο Μακάριος παρουσίασε σε συνέντευξη τύπου στες 15 Σεπτ. 59. Ο Γρίβας διάψευσε ότι είχε σχέσεις με το KEM που δρώντας και εκτός Κύπρου, έστελλε απειλητική επιστολή στον υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Ε. Αβέρωφ, τον οποίον προειδοποιούσε καταλήγοντας ότι «μετά τον ένδοξον αγώνα μας, τα χέρια μας δεν τρέμουν όταν κρατούν πιστόλι.(9)»

Τρία άλλα Καπετανάτα (το όνομα τους είναι ενδεικτικό της φύσης τους) εμφανίζονται λίγο αργότερα όπως σημειώνεται σε διάφορα ιστορικά συγγράμματα ενώ κάποιοι άλλα για άγνωστους λόγους αποσιωπούνται από τα ιστορικά βιβλία. Τα δυο καπετανάτα είναι γνωστά με τα ονόματα των αρχηγών τους (Λυσσαρίδη και Σαμψών) ενώ το τρίτο και πιο σημαντικό ήταν γνωστό σαν «Οργάνωση» (αρχικά εμφανίστηκε κάτω από το όνομα Εθνική Οργάνωση Κύπρου) με αρχηγό τον «Ακρίτα» ψευδώνυμο πίσω από το οποίο κρυβόταν ο Γιωρκάτζις, ο οποίος ήταν υπουργός Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σ' αυτό συμμετείχαν και πολλοί ανώτεροι αξιωματούχοι του Κράτους, βουλευτές, υπουργοί κλπ: αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία.

Αυτές οι οργανώσεις παρ' όλο που είχαν στρατιωτικό χαρακτήρα και δομή, η πρακτική και η δράση τους τες ανάγαγε σε πολιτικά όργανα με αντιφατικά χαρακτηριστικά, όπως θα φανεί πιο κάτω.

Με την υπογραφή των Συμφωνιών, διαφαίνεται η θέληση να διατηρηθεί η οργάνωση της ΕΟΚΑ σε άγρυπνη κατάσταση, έτσι που να μπορέσει να κυριαρχήσει στη πολιτική εξουσία μέσα από ένα πολιτικό σχήμα, που πήρε το όνομα «Ενιαίο Δημοκρατικό Μέτωπο Αναδημιουργίας» (ΕΔΜΑ) και που ο Γρίβας ήθελε πριν εγκαταλείψει την Κύπρο σαν Ειρηνικό Μέτωπο Αναδημιουργίας. Ο Γρίβας πρόσδιδε ένα αρνητικό χαρακτήρα στο λόγο ύπαρξης και στους σκοπούς του ΕΔΜΑ όπως φαίνεται από την επιστολή του προς τον Μακάριο με ημερομηνία 12 Απρίλη 59(10) στην οποία καθόριζε σαν στόχο την αποφυγή πολιτικής καταστροφής της «εθνικόφρονος παράταξης» γεγονός που θάχει «σοβαρό αντίκτυπο επί του εθνικού ζητήματος». Ο κίνδυνος της πολιτικής καταστροφής προερχόταν από τη πιθανότητα επικράτησης του ΑΚΕΛ στη πολιτική ζωή, όπως έγραψε δυο μήνες πιο πριν στον Έλληνα Πρόξενο. Αυτό το φόβο του τον εκδήλωσε από τες 20 Ιούλη 1957 σε μια επιστολή του προς το Μητροπολίτη Κιτίου.(11) Έτσι βάση και ηγεσία του ΕΔΜΑ (πρόεδρος του ήταν ο σημερινός πρόεδρος της Δημοκρατίας) ήταν οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ όπως ο Μακάριος το ήθελε και ο Γρίβας το ζητούσε μ' επιστολή του προς συνεργάτη του με ημερομηνία 13 Απρίλη 59.(12)

Όμως δεν ταυτίζονταν οι απόψεις των αγωνιστών της ΕΟΚΑ πάνω στους σκοπούς και τη στρατηγική. Ενώ ο Γρίβας πίστευε στη συνέχιση της ΑΝΕ (Άλκιμος Νεολαία της ΕΟΚΑ) κάτω από το μανδύα μιας άλλης οργάνωσης, της ΚΑΝ (Κυπριακή Άλκιμος Νεολαία) με συγκεκριμένα καθήκοντα τη «προφύλαξη της νεολαίας από το Κομμουνισμό» και τη «διαπαιδαγώγηση της με εθνοπρεπή και Χριστιανική ανατροφή» (ίδιο σενάριο όπως και για το ΕΔΜΑ) άλλοι αγωνιστές λίγες μόνο μέρες μετά την υπογραφή της Ανεξαρτησίας, υποστήριζαν ότι η οργάνωση της ΕΟΚΑ όχι μόνο «έπρεπε να υφίσταται» αλλά θάπρεπε, στη διάρκεια ενός χρόνου, που εθεωρείτο σαν «μεταβατική περίοδος», να εξοπλιστούν όλοι οι Έλληνες Κύπριοι «δυνάμενοι να φέρουν όπλα».(13) Ο τομεάρχης Πιτσιλιάς με διαταγή του, τέλος Μάρτη '59, διαβεβαίωνε τες ομάδες της περιοχής του ότι η «ΕΟΚΑ δεν διελύθη ούτε θα διαλυθεί αλλά θα υφίσταται ως κόμμα πιθανόν υπό άλλον όνομα αλλά όχι υπό άλλη γραμμή».(14) Η επικράτηση αυτής της άποψης θα έρθει με τη πρώτη διακήρυξη του ΕΔΜΑ στην οποία μεταξύ των στόχων που καθορίζονται υπάρχει και αυτός της προσήλωσης προς τα ιδανικά και τρόπο ζωής της Μητέρας Πατρίδας.

Έτσι γίνεται η πρώτη προσπάθεια (η οποία θα αποτύχει σύντομα) για μεταφορά στη πολιτική σφαίρα, όχι μόνο της στρατιωτικής ηγεσίας της ΕΟΚΑ αλλά και αυτών των ιδανικών και πόθων της.

Έτσι αφού τα όπλα υπήρχαν, όταν η πολιτικοποίηση της ΕΟΚΑ απέτυχε, έκαναν την εμφάνιση τους τα καπετανάτα. Ο Δέρβης κατά τη διάρκεια της δίκης της «Εθνικής» αναφέρει στο δικαστήριο ότι ο Μακάριος του είχε δείξει ένα κατάλογο τομεαρχών της Οργάνωσης που του υπέβαλε το ΕΔΜΑ και που έπρεπε να διοριστούν υπουργοί ή σε κυβερνητικές θέσεις «ειδάλλως θα εδημιουργείτο κίνδυνος καπετανάτων, όπως συμβαίνει σήμερον (τότε) με τους προσοφτιδοφόρους των χωριών....»(15)

Το Πατριωτικό Μέτωπο που διεκδίκησε και κέρδισε τες Βουλευτικές εκλογές του 1960 περιλάμβανε

στους κόλπους του όλους τους γνωστούς και μεγάλους «καπετάνιους». Πολλοί «μικροί καπετάνιοι» έμειναν έξω από το νέο πολιτικό σχήμα διατηρώντας τες διαφωνίες τους απέναντι στη Ζυρίχη και κατηγορώντας το Μακάριο για «επίορκο» και ενταφιαστή της Ένωσης. Όμως οι ομάδες αυτές ήταν αδύνατες για να διεκδικήσουν μοίρα στο πηδάλιο του καραβιού.

Η φύση και ο τρόπος λειτουργίας του Πατριωτικού Μετώπου καθιστούσαν σχεδόν αδύνατο τον έλεγχο των Καπετανάτων. Εξ' άλλου το ίδιο το Μέτωπο έμοιαζε πιο πολύ με πολιτικό καπετανάτο, στο οποίο στεγάζονταν πολλοί αρχηγοί, παρά με πολιτικό κόμμα.

Το πνεύμα του ηγεμονιστικού αυταρχισμού, χαρακτηριστικό των καπετανίστικων οργανώσεων (πολιτικών και στρατιωτικών), εκφραζόταν τόσο μέσα στο Μέτωπο το ίδιο, όσο και απέναντι στους πολιτικούς αντιπάλους και στους Τουρκοκυπρίους. Χαρακτηριστική είναι η στάση βουλευτή του Πατριωτικού Μετώπου όταν, στη Συνεδρίαση της Βουλής στις 30 Μάρτη του 62, ο Χ.Α. Ριζά υποστηρίζει ότι τα Τουρκοκυπριακά Μέλη της Επιτροπής Οικονομικών της Βουλής, δεν είχαν προσκληθεί να παραστούν στη συνεδρίαση που ετοίμασε την έκθεση, πάνω στην οποία γινόταν ή συζήτηση. Σε συμβιβαστική πρόταση, του Προέδρου της Βουλής, για αναβολή της συνεδρίασης της Βουλής, έτσι που να δοθεί χρόνος στην επιτροπή οικονομικών να συνεδριάσει, ο εν λόγω βουλευτής δηλώνει σε «ύφος υπερήφανον»: «Τα Ελληνικά Μέλη δεν έχουν να προσθέσουν τίποτε άλλο. Αν έχουν τα Τουρκικά Μέλη, μπορούν να μας το φέρουν να το προσθέσωμεν....» (ούτε καν σκέψη δεν χωρούσε για συνεδρίαση κι ακόμα περισσότερο για συζήτηση των προτάσεων). Σε παρατήρηση του Προέδρου του Σώματος ότι πρέπει να συνεδριάσουν όλα τα μέλη της επιτροπής, γ' αυτό είναι αναγκαία αναβολή της συνεδρίασης της Βουλής, ο βουλευτής αντιπροτείνει: «Να συνεδριάσωμεν (εννοεί η Επιτροπή) η ώρα 3.00 μ.μ. και να γίνει η συνεδρίασις (εννοεί της Βουλής) η ώρα 5.00 μ.μ. Να ξεμπερδεύωμεν»!!!(16)

Ο λόγος αυτής της γενικής —σε όλα τα επίπεδα— ατομικοποίησης και προσωποποίησης της εξουσίας αδιαφορώντας για θεσμούς και κανονισμούς (πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρχαν και άλλα κόμματα και οργανώσεις που δεν υπάκουαν σ' αυτή τη λογική) πρέπει να αναζητηθεί επίσης στην οικονομική δομή της Κυπριακής κοινωνίας. Το τέλος της Βρεττανικής κυριαρχίας, άφηνε τη Κύπρο οικονομικά καθυστερημένη από την άποψη των παραγωγικών σχέσεων, της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, και της δομής των εμπορικών και χρηματιστικών σχέσεων. Ρίχνοντας μια ματιά στις συνεδριάσεις των πρώτων χρόνων της Βουλής των Αντιπροσώπων, φαίνεται καθαρά ότι ένα από τα πολλά προβλήματα που συχνά απασχόλησε τους εκλεγμένους του Λαού, ήταν και εκείνο των δανειστών (γνωστών σαν τοκογλύφων), των οποίων το δανειστικό κεφάλαιο στην αγορά, ισοδυναμούσε με το 50% σχεδόν του συνολικού διαθέσιμου κεφαλαίου. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση των αγροτών, όπως και η θέληση για εκμοντερνισμό της οικονομίας, έκαναν απαραίτητη τη θέσπιση νομοθεσίας που (ελέγχοντας και πιο ύστερα καταργώντας το τοκογλυφικό σύστημα με τη δημιουργία τραπεζικών μορφών κεφαλαιακής διακίνησης) θα σηματοδοτούσε το πέρασμα της οικονομίας από το παραδοσιακό σύστημα δανειοδότησης και παραγωγής στις βιομηχανικές σχέσεις με τα πρώτα στοιχεία καπιταλιστικής παραγωγής και διαχείρισης του κεφαλαίου.

Χαρακτηριστικό των σχέσεων στο παραδοσιακό—οικονομικό σύστημα ήταν η ανάδειξη αρχηγών, πάνω σε οικονομική βάση, από τη δύναμη των οποίων εξαρτώταν η επιβίωση και ευημερία των σχετιζομένων μ' αυτούς. Η επιβολή ενός ατόμου πάνω σε ομάδες ή μικρές κοινωνίες ανθρώπων, μέσα από διάφορες μορφές συμβολικής και φυσικής βίας στις παραγωγικές σχέσεις, παίρνει στο πολιτικό επίπεδο τη μορφή του «καπετανάτου» το οποίο χρησιμοποιεί την ίδια πρακτική βίαιας επιβολής στη Κυπριακή κοινωνία πολιτικών επιλογών που αμφισβητούνται.

Οι οργανώσεις αυτές όπως και οι άλλοι Σύνδεσμοι και Ενώσεις Αγωνιστών έφερναν μαζί τους την εμπειρία και τη φιλοσοφία της πολιτικής πρακτικής της ΕΟΚΑ: μιας στρατιωτικής οργάνωσης. Ο Max Weber, αναφερόμενος **«στες παραδοσιακές πράξεις»** παρατηρεί ότι αυτές **«είναι**

υπαγορευμένες από τες συνήθειες... τες πεποιθήσεις που έχουν γίνει σαν δεύτερη φύση». Συνεχίζοντας υποστηρίζει ότι ο «**πρωταγωνιστής (l'acteur) για να δράσει σύμφωνα με τη συνήθεια δεν έχει ανάγκη ούτε από την αυτοπροβολή ενός σκοπού, ούτε από την σύλληψη μιας αξίας ούτε από την παρακίνηση μιας συγκίνησης, υπακούει απλά στα ριζωμένα από μια μακρόχρονη πρακτική αντανakλαστικά.**»(17) Στην περίπτωση που μελετάται επιβεβαιώνεται αυτή η θεωρία με μερικές μικρές ιδιομορφίες, που ενώ στην αρχή παρουσιάζονται σαν διαφοροποιήσεις, με μια προσεκτική προσέγγιση διαπιστώνεται ο παραδοσιακός χαρακτήρας (αυτές οι ιδιομορφίες παρουσιάζονται στο δεύτερο σκέλος της σκέψης του Weber και αφορά τη μη αναγκαία αυτοπροβολή σκοπών. Οι οργανώσεις που εξετάζονται παρουσιάζουν σκοπούς -στοιχείο απαραίτητο για την ύπαρξη οποιοσδήποτε ομάδας ανθρώπων- οι οποίοι όμως δεν είναι αυτοδημιούργητοι αλλά δανεισμένοι από το πρόσφατο γενεσιουργό παρελθόν, όπως θα φάνηκε ήδη και θα γίνει πιο ορατό πιο κάτω).

Έτσι ρίχνοντας τους προβολείς του προβληματισμού πίσω, προς το πρόσφατο παρελθόν, από την ιστορία του οποίου οι οργανώσεις αυτές (που ενδιαφέρουν το άρθρο) αντλούν τη συνήθεια δράσης και κυρίως τη φιλοσοφία αντιμετώπισης και επίλυσης ωρισμένων θεμάτων διαφαίνεται το παραδοσιακό στοιχείο που υπαγορεύει.... Η ΕΟΚΑ ξεπερνώντας τα κλασσικά πρότυπα απελευθερωτικών παρανόμων οργανώσεων, εφάρμοσε αυστηρά το νόμο της δραστηρικής και τελειωτικής αντιμετώπισης των αντιθέσεων. Όχι μόνο δεν αποδεχόταν καμιά διαλεκτική προσέγγιση αλλά στον αγώνα της για μονολιθισμό, περνούσε από το πολιτικό φίμωμα, των αντιπάλων ή ακόμα και των αμφισβητούντων, στη φυσική εξόντωση των εκπροσώπων των τάσεων αυτών. Η αιτιολογία (όχι και τόσο απαραίτητη) μη έχοντας ανάγκη από «υψηλές θεωρητικές έννοιες» ικανοποιούνται με τον αφορισμό του «προδότη» ή του «επικίνδυνου», που για τες συνθήκες ήταν αρκετό για να «ικανοποιήσει» όλους για την αναγκαιότητα αυτής της πρακτικής. Η εκλογή της εκτέλεσης, σαν επίσημα αποδεκτού «φυσιολογικού» τρόπου αντιμετώπισης του «άλλου», είναι ενδεικτική όχι μόνο της ακρότητας και της σκληρότητας, αλλά και της αποφασιστικότητας για αμετάκλητες αποφάσεις, αφού η φυσική εξόντωση του ατόμου συμβόλιζε τη χωρίς επιστροφή θανατική καταδίκη των ιδεών που ενσάρκωνε.

Τα πρώτα χρόνια της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι σημαδεμένα από ένα σημαντικό αριθμό πολιτικών δολοφονιών, απειλών, κακοποιήσεων και απαγωγών των αντιπάλων (κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά) της εξουσιακής παράταξης. Στα θύματα συμπεριλαμβάνονται και παλιοί αγωνιστές της ΕΟΚΑ (όπως οι Νεοκλής Παναγιώτου και Ευρυπίδης Νούρος που δολοφονήθηκαν τη μέρα της πρώτης επετείου της Κυπριακής Ανεξαρτησίας, σαν συμβολική προσφορά στον τάφο του διαλόγου, διαιωνίζοντας έτσι το πολύ παλιό κλασσικό θέμα της ελληνικής λογοτεχνίας: της αναγκαίας θυσίας) που αντιπολιτευόταν από τες γραμμές άλλων οργανώσεων (καπετανάτων), τη πολιτική του «επίσημου εθνικισμού». Όμως ο επίσημος εθνικισμός δεν κτυπούσε μόνο το καπετανίστικο αντιπολιτευόμενο εθνικισμό που προέρχεται από την ίδια ιστορική γενεσιουργό κατάσταση. Την ίδια πολιτική πρακτική είχε και απέναντι στους εθνικιστές που ασκούσαν στο πολιτικό βίο και διέφεραν ως προς τες ιστορικές αναφορές νομιμότητας. Η επίθεση κατά του Π. Ιωαννίδη, η απαγωγή του Φαρμακίδη (διευθυντή της Εθνικής και της Αλήθειας) αποτελούν ορισμένα επεισόδια που πήραν ιστορικό χαρακτήρα γιατί τα θύματα ήταν δημόσιοι άντρες και κατά συνέπεια οι πράξεις των ή οι κατά των πράξεις μετουσιώνονταν σε ιστορικά γεγονότα. Πολλά είναι τα περιστατικά των χωριών, όπου η βία εξασκούμενη πάνω σε παράγοντες της βάσης ή σε κοινωνικούς πυρήνες δεν αναγόταν στη δημόσια σφαίρα της πληροφόρησης για να τούς δοθεί η ιστορική σημασία που ο πολιτικός συμβολισμός της πρόσδιδε. Σ' αυτή τη κατηγορία βρίσκονται τόσο ενωτικοί αντιπολιτευτικοί παράγοντες όσο και συνδικαλιστές της Αριστεράς και αντιπρόσωποι του ΑΚΕΛ, του οποίου η συμμαχία με τον Μακάριο δεν επέτρεπε την εξάσκηση βίας στα ανώτερα ηγετικά επίπεδα (μ' εξαίρεση τες απειλές κατά του Πούγιουρου Δημάρχου της Αμμόχωστου).

Όμως ακόμα και ανάμεσα στα ίδια τα εξουσιακά (με την έννοια ότι υπάγονταν με διάφορους τρόπους στην κρατική εξουσία) καπετανάτα, διεξαγόταν μια πάλη επιβολής για την ιδιοποίηση του τίτλου του «Εθνικού Προστάτη» και πρωταγωνιστή. Αρκετά διαφωτιστική για τον ενδοκαπετανίστικο αγώνα διαφθοράς και το χαρακτήρα και σκοπούς που αυτοπρόβαλαν αυτά, είναι μια διαταγή του «Ακρίτα» προς όλα τα μέλη της «οργάνωσης» με τίτλο «Επαγρυπνείται κατά των διασπαστών». Αφού χαρακτηρίζεται η «Οργάνωσις» σαν η «μόνη σοβαρά και καθαρώς Εθνική οργάνωσις» απευθυνόμενη έμμεσα στους άλλους Καπετάνιους τους προειδοποιεί ότι **«δεν θα ανεχθεί την ύπαρξιν άλλων προσωπικών κλικών και καπετανάτων»** και ότι **«ήλθεν η στιγμή να αντιμετωπίσωμεν των εκ των έσω κίνδυνον»**.

Μ' αυτό το διαχωριστικό αφορισμό τα εθνικιστικά εξουσιακά καπετανάτα (πλην της «Οργάνωσις»), κάτω από το πρίσμα της προβληματικής των διασπαστών, μπαίνουν στην ίδια θέση με το ΑΚΕΛ όπως ο Γιωρκάτζις το περιγράφει σε μια συνέντευξη του στο περιοδικό «Αγών» (τεύχος 1ης Ιούλη 1963): **«Οι κομμουνιστάι ουδόλως ενδιαφέροντα! δι' εθνικούς σκοπούς, αλλ' απλώς εκμεταλλεύονται τούτους μέχρις ότου απομυζήσουν πλήρως τα εξ αυτών πολιτικά κέρδη»**. Γ' αυτόν τον λόγο όπως επίσης και γιατί επιδιώκουν την **«διά παντός μέσου κατάληψιν της εξουσίας και εφαρμογήν της δικτατορίας του προλεταριάτου»** κρίνει ότι **«αποτελούν διαρκή επαναστατικόν κίνδυνον»**. Κίνδυνος φυσικά **«εκ των έσω»**.

Έτσι παρουσιάζεται η «Οργάνωσις» σαν «οδοστρωτήρας» που στόχο είχε να σώσει τη Κύπρο από τους Κομμουνιστές και να περάσει αυτά τα καπετανάτα στο παρελθόν, για το «γενικό καλό» και το «εθνικό καθήκον» ισοπεδώνοντας τη «διχόνοια» (οι διαφορές στην αντίληψη του μεταφράζονταν σε διχόνοιες), τες «αντιζηλίες» και τα «μικροφιλότιμα».

Η ορολογία είναι πολύ ενδεικτική για το τρόπο αντιμετώπισης των άλλων, (που ούτε αντίπαλοι δεν ήταν) των οποίων τες οργανώσεις και τους ίδιους κατηγορούσε ότι «στέκονται πάνω σε ξένα πόδια, κρύβονται κάτω από δανεικούς μανδύες, καπηλεύονται τας εθνικός επιδιώξεις δια να έχουν την ικανοποίησιν να κοκορεύονται ως «καπεταναίοι» να καυχώνται διά τας «ομάδας των» τις οποίες χρησιμοποιούν διά τα «νταηλίκια» των ή δια εκβιασμούς προς προώθησιν των προσωπικών των επιχειρήσεων ή προβολή του εαυτού των ως «υπερηρώων»».(18)

Γίνεται καθαρό ότι δεν μπορούσε να υπάρξει θέση στον ίδιο χώρο (χρονικά και γεωγραφικά) κάτω από τον ίδιο «μανδύα» (πολιτικά) για πολλούς ζωντανούς ήρωες. Τούτο είναι δυνατό μόνο στη μεταθάνατο περίοδο, όπου ο ανταγωνισμός δεν είναι μεταξύ των ηρώων (η φυσική τους κατάσταση δεν το επιτρέπει) αλλά μεταξύ των ιστορικών συγγραφέων και των καλλιτεχνών των προτομών. Μετά το θάνατο η βίαιη σχέση της ζωής παίρνει τη μορφή της μυθικής διάπλασης και μετουσιώνεται σε αγώνα κατά της λήθης, του χρόνου και της ιστορίας που θα κατατάξει τους ήρωες.

Η ζωντανή φονική βία θα πάρει συμβολική ιστορική μορφή με τη δολοφονία των Καβάζογλου και Μισιαούλη από τους εθνικιστές που κυριαρχούσαν στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Μη αντιμετωπίζοντας πρόβλημα αντιπολιτευτικού εθνικισμού, η ΤΜΤ έριχνε το βάρος της στη φυσική εξόντωση του διεθνιστικού και του συμβιωτικού διακοινοτικού πνεύματος φιλίας όπως αυτά εκφράζονται από τους Τουρκοκύπριους αριστερούς. (Μεταξύ των δολοφονηθέντων ξεχωρίζουν ο Αχμέτ Σιαμή, συνδικαλιστής της ΠΕΟ, οι Αϊχάν Χικμέτ και Αχμέτ Γκουρκάν, δικηγόροι και εκδότες της «Τζιουμχουριέτ» και άλλοι). Στη περίπτωση Καβάζογλου-Μισιαούλη, διασταυρώνονται οι πρακτικές αλλά και οι επίκαιροι στόχοι των εθνικιστών των δύο κοινοτήτων προτού μπου οι ίδιοι στο αναιρετικό στάδιο βίας, που μέσα από διάφορα στάδια (εκρήξεις σε τζαμιά, σε μνημεία Ελληνοκυπρίων ηρώων και σχολεία, συγκρούσεις του 63, 64 και 67) θα καταλήξουν στην ολική σύγκρουση του '74 όπου ο Τουρκικός στρατός εισβολής θ' ανατρέψει τα δεδομένα.

Ιδιαίτερον ενδιαφέρον, στα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας, παρουσιάζουν οι δηλώσεις πολιτικών και

συνδικαλιστικών φρονημάτων, που παρουσιάζονται στον «εθνικόφρονα» τύπο, όπως η πιο κάτω: «Οι υποφαινόμενοι Δημήτριος Παναγή και Παύλος Χρίστου εξ Αραδίππου, δηλούμεν ότι ουδέποτε υπήρξαμεν μέλη κομμουνιστικών σωματείων ή Συντεχνιών, και προσχωρούμεν ιδία βουλήσει και θελήσει εις το Ελεύθερον Εργατουπαλληλικό Σωματείον του χωρίου μας, το οποίον ευρίσκεται πρωτοπόρον εις τας εργατικούς και Εθνικός επιδιώξεις. Οι δηλούντες: Δημήτριος Παναγή Παύλος Χρίστου»(19)

Αυτή η «θεληματική» εκμυστήρευση των πολιτικών ιδανικών και πεποιθήσεων στο δημόσιο χώρο υπό τύπο διαφημιστικής ορκωμοσιακής δήλωσης πίστης στες «εθνικές επιδιώξεις» και άρνησης συγκεκριμένων ιδεολογικών, δείχνει (παραλείποντας Ελληνικές μνήμες της περιόδου του εμφυλίου πολέμου) το πώς η πολιτική πρακτική του western, που οι διάφορες πολιτικές μηχανές καταναγκασμού επέβαλαν, καταργούσαν τα σύνορα μεταξύ του ιδιωτικού (πολιτικο-ιδεολογική συνείδηση) και του δημόσιου (κομματική και πολιτική δράση) χώρου. Δείχνει ταυτόχρονα πως η εφαρμογή της πολιτικής του «αναμφισβήτητου», δεν γινόταν με τη μορφή γενικών καταγγελιών κάποιων γενικών πολιτικών θέσεων ή με τη προφητική απειλητική διάγνωση των «μελλόντων να συμβούν». Προσωποιώνοντας το πρόβλημα, δημιούργησαν τες πραγματικές συνθήκες του απόλυτου ελέγχου (ιδεολογικού και πολιτικού) δυνατού χάριν μιας άρτιας δικτύωσης της Κυπριακής κοινωνίας.

Η δικτύωση αυτή επέτρεπε στες οργανώσεις της εξουσίας να πραγματοποιούν δύο ακόμα ρόλους κοινωνικής μορφής με πολιτικές προεκτάσεις. Πρώτον: Στην αρχή έγινε μνεία για τη θέληση ελέγχου της πολιτικής ζωής από τους αγωνιστές της ΕΟΚΑ έτσι που να μην μπορέσουν οι κομμουνιστές να επιβληθούν στη πολιτική σκηνή. Αυτοί οι αγωνιστές έπρεπε να μπορέσουν να βρουν τη προηγούμενη κοινωνική τους θέση. Η ενσωμάτωση αυτών των ανθρώπων στην αστική (ακόμα και στην μικρή αγροτική) κοινωνία δεν μπορούσε να παραβλέψει το ηρωικό των παρελθόν, τόσο γιατί αυτοί οι άνθρωποι έφερναν μαζί τους τη συνειδησιακή πεποίθηση για την ιστορική νομιμότητα των πράξεων των όσο και γιατί από την αποδοχή και αναγνώριση αυτών των μυθικών προσώπων με ιστορία, εξαρτάται η αναγνώριση και η επιβολή της πολιτικής και ιδεολογίας της ηγεσίας, που αυτοί οι απλοί αγωνιστές ενσάρκωναν κι αντιπροσώπευαν στες καθημερινές διαλεκτικές τους σχέσεις, σ' ολόκληρη τη Κυπριακή κοινωνία. Όμως αυτό ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί με ατομική προσπάθεια. Κι εδώ είναι που επεμβαίνει η διαλεκτική σχέση του αμοιβαίου ενδιαφέροντος μεταξύ ατόμου και οργάνωσης, η οποία με το μηχανισμό και τη δύναμη της μπορούσε να βρει ή να φτιάξει μια θέση για το άτομο (δίνοντας του συνάμα τη κατάλληλη ηγεμονική ταυτότητα) το οποίο με τη συμβολή του θα υπηρετούσε το «κοινό σκοπό».

Δεύτερον: Με τη δήλωση του ο Δέρβης έκανε γνωστό ότι το ΕΔΜΑ απαίτησε από το Μακάριο τη τοποθέτηση των τομεαρχών της ΕΟΚΑ σε υπουργικούς «θώκους» και σε «Κυβερνητικές θέσεις». Αυτό φυσικά δεν ήταν παρά η αρχή. Μετά τους τομεάρχες και τα σημαντικά κρατικά πόστα, υπήρχαν οι αγωνιστές και οι καλές κυβερνητικές θέσεις και τέλος οι υποστηρικτές (παλιοί αλλά κυρίως νέοι) και οι θέσεις ση δημόσια γραφειοκρατική υπηρεσία. Έτσι δημιουργόταν μια άλλη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον πολίτη (με ιστορική ταυτότητα και ιδεολογική προσχώρηση) και της δικαιωματικής επαγγελματικής θέσης, (σαν ανταπόκρισης κοινωνικής, καλύτερα κρατικής ευγνωμοσύνης). Η δυσκτακή πρόσβαση και στους πιο στενά ιδιωτικούς χώρους επέτρεπε (ακόμα και με διάφορους τρόπους βίας, φυσικής ή συμβολικής -που δεν είναι χωρίς φυσικές επιπτώσεις-) τη διοχέτευση του ανθρώπινου δυναμικού στον υπηρεσιακό χώρο που γινόταν ταυτόχρονα πόστο προσφοράς κ' ευχαριστίας. Έτσι θεμελιώνεται μια πελατειακή πολιτική πρακτική, η οποία μέχρι σ' ένα ωρισμένο σημείο αναγνωρίζεται από τα λαϊκά στρώματα, (των οποίων η δυσαρέσκεια κι αντίδραση όχι μόνο σήμαινε την επαγγελματική των καταδίκη -τίμημα που θάταν έτοιμα υπό ωρισμένες προϋποθέσεις να πληρώσουν- αλλά δεν εύρισκε καν δυναμική πολιτική έκφραση), σαν φυσιολογικό φαινόμενο. Μόνο μετά από την όλο και πιο άγρια εφαρμογή της πελατειακής πολιτικής, παρατηρούνται αντιδράσεις από το χώρο του αντιπολιτευόμενου εθνικισμού ο οποίος ένιωθε να κινδυνεύει με αφανισμό.

Και τώρα μια παράδοση πτυχή στη φύση των σχέσεων των οργανώσεων αυτών με το επίσημο κράτος και εξουσία. Η αδυναμία των πολιτικών σχημάτων, οι κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες, ή παντελής έλλειψη ταξικής συνείδησης επέτρεψαν τη δημιουργία κάποιων καπετανάτων που ιδεολογικά ανήκαν στον ίδιο χώρο. Είχαν την ίδια πολιτική πρακτική και παρ' όλη την «αυτονομία» τους ήταν όλα μέχρι το 1969 (εκτός από το Σύνδεσμο Αγωνιστών) σε οργανική άμεση ή έμμεση σχέση με το κράτος. Το καπετανάτο του Σαμψών και η Ένωση Αγωνιστών ήταν κάτω από το προεδρικό μανδύα όπως κι' εκείνο του Λυσσαρίδη, ο οποίος ήταν μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων. Η «Οργάνωση» είχε στην αρχή αρμονική σχέση με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (για να περάσει σε αρνητική στάση πιο ύστερα) αλλά και οργανικές σχέσεις με το κράτος του οποίου ο Γιωρκάτζιης ήταν υπουργός Εσωτερικών. Όμως παρ' όλες τις θεσμικές και συμβολικές σχέσεις με την κρατική εξουσία (που τους πρόσδιδε μια λαϊκή νομιμοφάνεια ενώ ήταν παράνομα) τα καπετανάτα αυτά είχαν αντικρατική ιδεολογία. Πρώτον γιατί υποκαθιστούσαν το Κράτος στις σχέσεις του με τους πολίτες του και δεύτερον γιατί υπηρετούσαν την ιδέα της Ένωσης (ή της Διχοτόμησης στη περίπτωση των Τουρκοκυπριακών καπετανάτων που ήταν κ' αυτά κάτω από τη φροντίδα της πολιτικής ηγεσίας των) που ήταν από τη φύση της, κατά της ύπαρξης του Κυπριακού Κράτους, του οποίου η διάλυση ήταν αναγκαία προϋπόθεση για την εκπλήρωση της μιας ή της άλλης ιδέας.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η Κύπρος γνώρισε τις διακοινοτικές συγκρούσεις στις οποίες τα καπετανάτα έπαιξαν το γνωστό ρόλο του «εθνικού σωτήρα» με τρόπο που ήταν σε αρμονία με την όλη παράδοση των, αλλά σε δυσαρμονία με τη διατυμπανιζόμενη πολιτική του επίσημου κράτους. Η Κύπρος μέχρι το 1963 και μετά τις συγκρούσεις δεν είχε Κυπριακό Στρατό. Σύσσωμη η Ελληνοκυπριακή κοινότητα είχε αντιταχθεί στη δημιουργία Κυπριακού Στρατού όπως προνοούσε το Σύνταγμα. Έτσι τα καπετανάτα αντικαθιστούσαν το ανύπαρκτο στρατιωτικό σώμα στις δύο κοινότητες. Όμως ενώ ο Κυπριακός Στρατός θάταν ενιαίος, οι ένοπλες αυτές οργανώσεις όχι μόνο ήταν διαιρεμένες αλλά ήταν και σε «ψυχρό πόλεμο». Μετά τις συγκρούσεις και με τη κάθοδο του Γρίβα στη Κύπρο, οι ένοπλοι άντρες των καπετανάτων θ' αποτελέσουν τη σπονδυλική στήλη της «Εθνικής Φρουράς» (τ' όνομα του στρατιωτικού τούτου σώματος υπό νόμιμη κρατική μέριμνα, μιλά από μόνο του).

Παρόλο που το άρθρο αυτό δεν έχει σκοπό να εξετάσει τις συγκρούσεις του Δεκέβρη του '63 και της Κοφίνου το '67, ορισμένα στοιχεία της ανάλυσης ίσως αποτελούν βάση για μια άλλη προσέγγιση της ένοπλης σύγκρουσης που εκδηλώθηκε με την υποβολή των 13 σημείων, συνταγματικών μεταρρυθμίσεων από το Μακάριο. Οι εξωτερικές επεμβάσεις και οι επεκτατικές διαθέσεις του Τουρκικού Κράτους είναι χιλιοειπωμένες. Αν δεν έχουν χάσει την αξία τους, έχουν σίγουρα χάσει το επιστημονικό τους ενδιαφέρον κατανόησης των μηχανισμών, και των σχέσεων εκείνων που μπορούν να οδηγήσουν μια ομάδα ανθρώπων, μια κοινότητα, ένα λαό, στον ένα ή στον άλλο τρόπο αντιμετώπισης των κρίσεων και των διαφωνιών. Απ' αυτή την άποψη, μπαίνει το ερώτημα: ήταν αναπόφευκτη ή δυναμική αναζήτηση επίλυσης της διαφωνίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων;

Η απάντηση που η μέχρι τώρα ανάλυση επιτρέπει να δοθεί είναι: Ναι! Μια διακοινοτική κρίση μέσα σε εκείνα τα δεδομένα, με τους συγκεκριμένους μηχανισμούς και τη δεδομένη πολιτική πρακτική της εξουδετέρωσης της διαφωνίας μέσα στις ίδιες τις κοινότητες, ήταν αδύνατο να βρει άλλους διεξοδικούς τρόπους επίλυσης, από τη κλασσική και παραδοσιακή μέθοδο βίαιης αντιπαράθεσης με στόχο τη φυσική εξόντωση της αντίθετης γνώμης. Οι μηχανισμοί του αστικού αντιπροσωπευτικού κράτους δεν λειτούργησαν σωστά

(σύμφωνα με τη θεωρία της αντιπροσώπευσης) για να δημιουργήσουν μια νέα συνείδηση της αντιπολιτευτικής θέσης, αλλά και μια νέα πολιτική παράδοση με πολιτική πρακτική την εκλογική αναμέτρηση. Όλα λειτούργησαν με γνώμονα την αντίληψη ότι η θέση δεν μπορεί να υπάρξει παρά με την εξαφάνιση της αντίθεσης. Η σκέψη ότι κάθε τι έχει το αναίρετικό του στοιχείο που συνάμα είναι

και το δικαιολογητικό του δικού του λόγου ύπαρξης, ήταν αδιανόητη για τες εθνικιστικές ηγεσίες των δύο κοινοτήτων, παρά το ότι η Ένωση και το Ταξίμ βρίσκονταν σε μια τέτοια διαλεκτική σχέση. Το Ανεξάρτητο Κράτος έγινε αποδεκτό σαν μεταβατικό στάδιο, στο οποίο όμως οι πολιτικές δυνάμεις που θα μπορούσαν να βγουν από το πλέγμα αυτό της συγκρουσιακής επιβλητικής αντίληψης αδυνατούσαν στρατηγικά και ιδεολογικά να αντιπαραθέσουν νέες πρακτικές, μεταθέτοντας τη διαλεκτική σχέση από την Εθνική στη ταξική σφαίρα.

Οι διακοινοτικές συγκρούσεις δεν επέφεραν ουσιαστικές αλλαγές στην ενδοκοινοτική πρακτική των δύο κοινοτήτων. Η δημιουργία της Εθνικής Φρουράς αδυνάτησε σ' ένα βαθμό το λόγο ύπαρξης των καπετανάτων στη ελληνοκυπριακή κοινότητα (αφού τους ουρούσε το ρόλο του «εθνικού προστάτη») χωρίς όμως να τα οδηγήσει σε διάλυση. Λίγο αργότερα παρουσιάζονται δυο «νέες» οργανώσεις (το Εθνικό Μέτωπο και η ΕΟΚΑ β' που δεν ήταν παρά μορφοποίηση προηγούμενων καταστάσεων) που δεν διέφεραν από τα Τρία καπετανάτα της πρώτης περιόδου παρά μόνο σ' ένα σημείο (διευκρινίζεται ότι οι σχέσεις τους με παράγοντες του εξωτερικού δεν ενδιαφέρουν τούτη την έρευνα). Υπακούοντας στους ίδιους παραδοσιακούς νόμους, τες ίδιες αρχές και σκοπούς, ιδιοτυπούσαν στην σχέση τους με τη κρατική εξουσία. Οι δυο αυτές καταστάσεις ήταν «φυσιολογικά» γενεσιουργήματα των παλιών καπετανάτων μόνο που δεν ελέγχονταν από την ηγεσία του κράτους (αν και ο υπουργός Εσωτερικών ήταν αναμειγμένος με το Εθνικό Μέτωπο που όμως βρισκόταν σε ανοικτή ρήξη με το Πρόεδρο της Δημοκρατίας μετά τη δολοφονική απόπειρα κατά του οποίου, ο Γιωρκάτζις βρέθηκε δολοφονημένος).(20)

Η Ενωτική εθνικιστική αντιπολίτευση πιο οργανωμένη και πιο δυνατή (ιδιαίτερα η ΕΟΚΑ Β' η οποία με αρχηγό τον κατ' εξοχή εκπρόσωπο της πολιτικής πρακτικής της «αντιπολιτευτικής εξόντωσης» το στρατηγό Γρίβα Διγενή που τώρα έτασσε σαν στόχο του την εξόντωση του «Ενός και Μόνου» που αυτός κάποτε πρόβαλλε), διεκδικά μαχητικά την εξουσία για ολοκλήρωση των σκοπών της. Η αντιπαράθεση με το επίσημο κράτος υποχρέωνε το καπετανάτο της ΕΟΚΑ Β' και σε μιαν άλλη καινοτομία σε σύγκριση με τα προηγούμενα εξουσιακά καπετανάτα. Δεν μπορούσε να επωφεληθεί από τη πελατειακή πολιτική, που συνήθως βρίσκει εύφορο έδαφος σε τέτοιου είδους μορφές οργάνωσης, γιατί βρισκόταν μακριά από τα κέντρα αποφάσεων. Από τη φύση των οργανώσεων όπως και την ιστορικά παραδοσιακή κρατική στάση, ο διάλογος και η αναζήτηση πολιτικής λύσης αποκλείονταν. Όλα οδηγούσαν στο παραδοσιακό τρόπο «συμφωνίας» πάνω σε μνημεία που θα συμβόλιζαν τη τελειωτική λύση, και θα υπενθύμιζαν το μυθικό τρόπο επιβουλής, έτσι που η απουσία του αντιπάλου να είναι ο χώρος και και ο τρόπος νομιμοποίησης της κυριαρχίας του νικητή.

μεταπολεμική περίοδος: η «ανακάλυψη» του αντιπροσωπευτικού παιχνιδιού

Αυτή η διαλεκτική του βίαιου αφανισμού, της φυσικής αναίρεσης, αποκορυφώθηκε στις 15 Ιούλη του '74. Το πραξικόπημα είναι η πιο μαζική και ολοκληρωτική αναιρετική διαδικασία που υποχρεωτικά φέρνει την ήττα του ενός αφού δεν μπορεί να νοηθεί συνύπαρξη με τον άλλο. Στη Κύπρο ηττήθηκε προσωρινά ή εξουσιακή εθνικιστική παράταξη και η πραξικοπηματική κυβέρνηση βρέθηκε νάχει για αρχηγό της ένα παλιό καπετάνιο. Η στρατηγική του Τουρκικού επεκτατισμού ανέτρεψε όμως με την εισβολή, τη «φυσική» ροή των πραγμάτων επιβάλλοντας μια νέα εμπειρική μαζική συνείδηση. Πολλά πράγματα όφειλαν να αλλάξουν, αφού οι μεγάλες κ' οδυνηρές επιπτώσεις κι' αλλαγές που επέφερε η Τουρκική κατοχή της μισής Κύπρου, επεβάλλαν ένα άλλο πνεύμα στην Ελληνοκυπριακή Κοινότητα. Ένα πνεύμα ενότητας, συνύπαρξης και ηρεμίας. (Στη Τουρκοκυπριακή κοινότητα η εκπλήρωση των σκοπών της εθνικιστικής ηγεσίας, δημιουργούσε φυσιολογικά τες συνθήκες -μέσα από το πνεύμα της ιστορικής δικαίωσης- για άνθιση της καπετανίστικης τρομοκρατίας και της ολοκληρωτικής εξάλειψης των αντιπολιτευόμενων. Η παρουσία όμως του κατοχικού στρατού και η πολιτική του πλήρους ελέγχου που η Άγκυρα επεδίωκε, δεν ευνοούσαν το δυνάμωμα των καπετανίστικων οργανώσεων). Το Κυπριακό Κράτος πρόσφερε λήθη στους πραξικοπηματίες σαν σύμβολο μιας νέας

πολιτικής θέλησης για αναδημιουργία πάνω σε νέες βάσεις απαλειφοντας κάθε αναφορά στο παρελθόν. (Αυτή ή αν-ιστορική -χωρίς ιστορικές αναδρομές και επικλίσεις- στρατήγηση και οραματισμός του παρόντος και του μέλλοντος είναι η πρώτη ένδειξη συνειδητοποίησης της χρεωκόπησης παλιών στόχων και μεθοδεύσεων, που σηματοδοτεί όμως μια ιστορική περίοδο η οποία σήμερα φαίνεται να τελειώνει). Οι αντάρτες της ΕΟΚΑ Β' αναζήτησαν πολιτική στέγη. Τα αστικά κόμματα και κύρια ο ΔΗΣΥ «προσφέρθηκαν» για τη κοινωνικοποίηση των αντρών της οργάνωσης. Ο Δημοκρατικός Συναγερμός πήγε ακόμα πιο μακριά στο συμβολικό επίπεδο προσφέροντας την πιθανότητα εκπροσώπησης της ΕΟΚΑ Β' στη Βουλή, που μπορεί να μεταφραστεί σε μεταχρονική νομιμοποίηση των ενεργειών της Οργάνωσης.

Σ' ένα βαθμό αυτό θυμίζει τη πρώτη μετα-ζυριχική περίοδο, στην οποία αντιμετωπίζονταν τα ίδια περίπου προβλήματα. Υπάρχουν ουσιαστικές και κεφαλαιώδεις διαφορές όπως για παράδειγμα στη φύση και θέση των δυο ΕΟΚΑ. Η ΕΟΚΑ του 55 ήταν αναγνωρισμένη από το λαό σαν ανταποικιακή ελευθερωτική οργάνωση στην οποία οφειλόταν η απελευθέρωση της Κύπρου. Κάθε αναφορά στη δράση της ήταν εξ' ορισμού νομιμοποιητική πράξη. Αντίθετα η ΕΟΚΑ Β' θεωρείτο από τη μεγάλη πλειοψηφία του λαού σαν υπεύθυνη (ή συνυπεύθυνη) για τη κατοχή της μισής Κύπρου και όπως φάνηκε και πιο πάνω όχι μόνο δεν μπορούσε ν' αποτελέσει πηγή άντλησης πιστοποιητικών νομιμότητας αλλά προτιμούσε την ιστορική λήθη. Πέραν όμως απ' αυτές τις διαφορές κάποια πολιτικά συνθήματα και προσπάθειες επαναλαμβάνονται, οπωσδήποτε κάτω από νέα μορφή που φέρει την σφραγίδα της μεταπολεμικής πραγματικότητας. Και τότε η ομοψυχία απαιτείτο για την «ολοκλήρωση των εθνικών πόθων» (σήμερα για «απελευθέρωση της πατρίδας») και τότε οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ μετά από ένα στρατιωτικό αγώνα μεταφέρονταν στη πολιτική ζωή (σήμερα η πολιτικοποίηση των ανθρώπων της ΕΟΚΑ Β' επιτεύχθηκε αλλά χωρίς αυτοί να κυριαρχούν στη πολιτική ζωή) και τότε υπήρξε διάσπαση (σήμερα οι διαφωνίες είναι ουσίας παρόλο που υπάρχει η «πεποίθηση» ότι μια συμβιβαστική ενότητα ηγεσίας είναι εφικτή). Τότε από τη διάσπαση γεννήθηκαν τα καπετανάτα. Σήμερα υπάρχει η συνείδηση ότι αυτός ο τρόπος επίλυσης των διαφορών συνέβαλε στο δράμα του '74. Όμως αυτό δεν σημαίνει, από μόνο του, οριστική και αμετάκλητη καταδίκη αυτής της παραδοσιακής πολιτικής πρακτικής. Πολλά όπλα βρίσκονταν έξω από τον έλεγχο του κράτους ενώ υπάρχουν και ένοπλες ομάδες που μέχρι τώρα μένουν στο περιθώριο της πολιτικής ζωής.

Πολλά θα εξαρτηθούν από τις δυνατότητες των κομμάτων να προσφέρουν λύσεις και διεξόδους. Φυσικά μ' αυτά δεν σημαίνει ότι η πολιτική σφαίρα λειτουργεί με τις παραδοσιακές λειτουργίες. Ορισμένα στοιχεία όπως, οι πελατειακές σχέσεις, συνεχίζουν να υπάρχουν μέσα από άλλες φόρμες και διαδικασίες. Η προσπάθεια ανασύστασης του Εθναρχικού Συμβουλίου, κάτω από το τίτλο του Εθνικού Συμβουλίου, με διαφοροποιήσεις που επιβάλλονταν τόσο από τις συνθήκες που απαιτούσαν μια άλλη στρατηγική (διατήρηση της νομικής υφής του Κράτους με τη ανεξάρτητη λειτουργία των θεσμών του, Εκτελεστικής και Νομοθετικής εξουσίας) όσο και από την ύπαρξη ορισμένων νέων πολιτικών πρωταγωνιστών (που προηγουμένως δεν είχαν ουσιαστικό ρόλο) οι οποίοι δεν μπορούσαν να αγνοηθούν και των οποίων η αυτονομία οδήγησε αργότερα στην εγκατάλειψη (προσωρινή;) αυτού του παραδοσιακού θεσμού. Ορισμένες όμως αλλαγές που έχουν σημειωθεί είναι πολύ σημαντικές με πιο ουσιαστική, βαθιά και διαρκή επίδραση στη κοινωνία, από τη διεξοδική ικανότητα των κομμάτων.

Αυτές οι αλλαγές αφορούν τη θεσμική λειτουργία του κράτους με τη συμβολική έστω συμμετοχή του στοιχείου που αποτελεί τη βάση της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας: του πολίτη. Στην «ανακάλυψη» αυτών των διαδικασιών βοήθησε πολύ η φυσική απουσία των ενσαρκοτών των «εθνικών επιδιώξεων» και της πολιτικής πρακτικής που εφαρμόστηκε προπολεμικά. Ο θάνατος του Γρίβα και του Μακαρίου (σε σχέση με τα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω) επισφράγησε τη χρεωκόπηση των ηγεμονίστικων (αυτοκρατορικών) βουλήσεων, (αυτό διαφαίνεται ακόμα και από ορισμένες θέσεις που έχουν σήμερα οργάνώσεις που περιλαμβάνουν αγωνιστές της ΕΟΚΑ και που επιρρίπτουν

ευθύνες στους νεκρούς ηγέτες). Ενώ αυτό το γεγονός αποτέλεσε τη σκηνή πάνω στην οποία ανεβάζεται σήμερα το Κοινοβουλευτικό αντιπροσωπευτικό έργο, (με τη συμμετοχή των πολιτικών κομμάτων), ακόμα μια φορά η παράδοση, καθοδηγώντας τες σκέψεις της πολιτικής ηγεσίας την οδήγησε (στη δεδομένη ιστορική στιγμή) στην αναπαραγωγική πράξη της εξουσιαστικού σχήματος.

Η αποτυχία αυτής της αναπαράστασης (σε παραδοσιακά πρότυπα) έφερε στη πολιτική ζωή τη κοινοβουλευτική πρακτική της εκλογικής αναμέτρησης, σαν συμβολική αναγνώριση της κυριαρχίας του πολίτη, στη κρίση του οποίου παραπέμπονται οι διαφορές για μια ετυμιογασία η οποία θα εκφραστεί με την εκλογική επιλογή μιας ηγεσίας, η οποία παραμενοντας ελεύθερη από κάθε θεσμική πρόνοια θα εκτελέσει ή μή την εκφρασθείσαν ετυμιογασία. Τόσο η πολιτική προσπάθεια με τον Κυπριανού το 77, όσο και η Εκκλησιαστική προσπάθεια γι αναβίωση της Εθναρχικής θέσης μέσα από το ρητορικό και ποιητικό λόγο, απέτυχαν να αναβιώσουν το «παρελθόν» στο «τώρα» κάτω από νέα σχήματα. Η πολιτική προσπάθεια έφερε για πρώτη φορά στη ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας ένα πολιτικό κόμμα στην εξουσία, με όλα όσα συνεπάγεται η ύπαρξη κομματικού μηχανισμού. Η ενότητα, με μοντέλο τον Εθναρχικό μύθο ουδετερότητας και υπερκοινωνικότητας (ο Εθνάρχης ενσάρκωνε το κράτος με τη προσωποποίηση της Εξουσίας αναγώνοντας έτσι το Προεδρικό αξίωμα σε υπερκοινωνικό διαιτητικό θεσμό, μορφή με την οποία η φιλελεύθερη φιλοσοφία θέλει να περιβάλει το κράτος), αναζητείται έξω από το κομματικό πλαίσιο του Κυβερνώντος σχήματος, χωρίς να λαμβάνει (στην αρχή) υπόψη την ύπαρξη αυτού του σχήματος και το ότι αυτό ήταν ήδη μια πολιτική αντιπροσωπευτική έκφραση ενός μέρους της Κυπριακής κοινωνίας. Η κοινωνικό-οικονομική δομή της Κύπρου ήταν πλέον, κατά πολύ, διαφορετική από εκείνη του 1960 και τα πολιτικά κόμματα έβρυναν από την ιδεολογία τους είχαν κοινωνικές ρίζες και πλαισιώνονταν από (ή πλαισιώναν) κοινωνικά στρώματα τα ιδιαίτερα συμφέροντα των οποίων, ώφειλαν ν' αντιπροσωπεύσουν στην πολιτική ζωή.

Η Εκκλησία χάνοντας το χαρισματικό της ηγέτη, βρέθηκε απροετοίμαστη και αδύνατη για να συνεχίσει να εκτελεί το ρόλο του Εθνικού καθοδηγητή. Ο ποιητικός αυθόρμητος πατριωτικός λόγος αντηχούσε χωρίς νόημα στα ερείπια που σημάδευαν μια περίοδο εθναρχικής εξουσιαστικής παράδοσης. Για την Εκκλησία ήταν αναγκαία η ιστορική αναδρομή στο παρελθόν σαν πηγή νομιμότητας της Εθναρχικής θέσης. Όμως αυτό το παρελθόν είχε τραυματίσει τη συνείδηση του Κύπριου πολίτη (προπολεμικά, η Εθναρχία όχι μόνο λάμβανε μέρος στη καπετανίστικη πρακτική ευλογώντας καταστάσεις, αλλά και οι διαφορές στους κόλπους της Εκκλησίας λύονταν με την ίδια διαλεκτική εξωνοτοτικού αφανισμού όπως αυτή εφαρμόστηκε στην κρίση ανάμεσα στο Μακάριο και τους τρεις Μητροπολίτες). Η προσπάθεια της Εκκλησίας για έμμεση διατήρηση του εθναρχικού ρόλου, με τη μορφή πολιτικού κόμματος, ήταν κάτι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί γιατί βασιζόταν μόνο στην οικονομική της δύναμη και στερείται κάθε ιστορικού πιστοποιητικού.

Είναι έτσι, μέσα σ' αυτές τες αλλαγές που γνωρίζει η πολιτική σκηνή, το νεωτερισμό του «κοινού πολιτικού προγράμματος» σαν μορφή ηγεσιακού πολιτικού συμβολαίου. Ανεξάρτητα από τους λόγους που το επεβάλαν, την πετυχημένη ή αποτυχημένη, τη πιστή ή μερική εφαρμογή του (που εξάλλου αποτελούν μόνιμα χαρακτηριστικά της αντιπροσωπευτικής μορφής Δημοκρατίας) μια νέα εμπειρία βιώνονταν από τες διαδικασίες της πρακτικής μιας κομματικής συμμαχίας. Η αντιπολίτευση (μόνο εθνικιστική στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και αριστερή μετά τη διάσπαση της Δημοκρατικής Συνεργασίας), γνωρίζει τη δυνατότητα εξάσκησης του έργου, που η φιλοσοφία του συστήματος της καθορίζει, χωρίς βίαιες παρεμβολές του τύπου της προπολεμικής περιόδου.

Στη νέα σχέση μεταξύ εξουσίας και αντιπολίτευσης, πλειοψηφίας και μειοψηφίας, η σύγκρουση παίρνει αργά αλλά σταθερά πλέον τα χαρακτηριστικά και τη μορφή του θεάματος χωρίς θύματα. Γίνεται όλο και περισσότερη επιστράτευση της επικοινωνιακής επιστήμης, έτσι που η φόρμα πολλές φορές να επιβάλλεται στο περιεχόμενο.

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:magazines:entostonteixon:no_24:coup&rev=1598288269

Last update: **2025/04/20 19:47**

